

§ 1 Justering av protokoll

Protokollen för den 24 och 26 september justerades.

§ 2 Anmälan om kompletteringsval

Tredje vice talmannen meddelade att Moderaternas riksdagsgrupp anmält Lars-Arne Staxäng som suppleant i EU-nämnden under Johan Hultbergs ledighet.

Tredje vice talmannen förklarade vald *under tiden den 15 oktober 2019–1 mars 2020* till

suppleant i EU-nämnden
Lars-Arne Staxäng (M)

§ 3 Meddelande om frågestund

Tredje vice talmannen meddelade att frågestund skulle äga rum *torsdagen den 17 oktober kl. 14.00*.

§ 4 Meddelande om aktuell debatt

Tredje vice talmannen meddelade att på begäran av Vänsterpartiets riksdagsgrupp skulle en aktuell debatt om det höga antalet dödsolyckor i arbetslivet anordnas *fredagen den 25 oktober kl. 9.00*.

Från regeringen skulle arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S) delta.

Den inkomna skrivelsen hade följande lydelse:

Till talmannen

Begäran om aktuell debatt

Med anledning av det höga antalet dödsolyckor i arbetslivet

I ett långt perspektiv har antalet arbetsolyckor med dödlig utgång minskat kraftigt, men de senaste åren har det skett ett trendbrott. Under 2018 miste 58 personer livet på arbetet, en tydlig ökning jämfört med föregående två år. Det höga antalet dödsolyckor har fortsatt under 2019. Hittills i år har 39 personer omkommit i arbetsolyckor enligt Arbetsmiljöverkets preliminära statistik. Flest dödsolyckor i arbetet inträffar i byggbranschen, transportsektorn, tillverkningsindustrin samt inom jord- och skogsbruk.

Vänsterpartiet ser mycket allvarligt på denna negativa utveckling. Vi kan aldrig acceptera att människor dör till följd av sitt arbete. Varje dödsfall är ett misslyckande för arbetsgivaren och samhället. Varje person som mister livet på jobbet innebär en tragedi för familj, släkt och vänner.

För att vända utvecklingen krävs kraftfulla åtgärder från samhällets sida. Samhället förväntar sig att alla som förmår det arbetar för sitt uppehälle. Det måste då vara självklart att ta ett gemensamt samhällligt ansvar för att arbetsmiljön är dräglig och att risker för olyckor och död systematiskt arbetas bort.

Det höga antalet dödsolyckor i arbetslivet förtjänar även samma hög-prioriterade samtal som gängkriminaliteten. Vänsterpartiet har därför nyligen uppmanat regeringen att snarast inbjuda till partiövergripande samtal kring dödsolyckorna i arbetslivet. Regeringen har dock inte hörsammat vår uppmaning.

Mot bakgrund av detta begär Vänsterpartiet att en aktuell debatt ska hållas i riksdagen. Debatten ska ge ansvarigt statsråd och företrädare för partierna en möjlighet att redogöra för vilka åtgärder som bör vidtas för att stoppa döden på jobbet.

Stockholm den 2 oktober 2019

Mia Sydow Mölleby

Gruppledare för Vänsterpartiet

§ 5 Ärenden för bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Finansutskottets betänkanden

2019/20:FiU7 Riksrevisionens rapport om scenarier inom miljö-, energi-, transport- och bostadspolitik

2019/20:FiU9 Riksrevisorernas årliga rapport 2019

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

2019/20:SfU5 En riktålder för höjda pensioner och följsamhet till ett längre liv

2019/20:SfU6 Ytterligare fortsatt utbetalning av garantipension

2019/20:SfU7 Förbättrat grundskydd för pensionärer

2019/20:SfU8 Ett starkare skydd för välfärdssystemen

Socialutskottets betänkande 2019/20:SoU3

Personlig assistans för hjälp med andning (prop. 2018/19:145)
föredrogs.

Anf. 1 CARINA STÅHL HERRSTEDT (SD):

Fru talman! I mitt första anförande här i riksdagens kammare angående personlig assistans – jag tror att det var 2013 – pratade jag bland annat om vikten av att göra en översyn av de grundläggande behoven. Jag pratade också om att det var orimligt att en person som själv kan föra maten till munnen inte skulle anses uppfylla kraven för det grundläggande behovet hjälp med måltider. Jag ville helt enkelt göra en översyn av de grundläggande behoven redan då.

Nu står vi här sex år senare och pratar om sondmatning och andning. Debatten har nu i stället kommit att handla om huruvida det ens ska räknas som ett grundläggande behov att få hjälp med andning eller sondmatning. Det har för mig hela tiden varit en fullständig självklarhet. Att ens ha en diskussion om huruvida näringsintag och andning ska räknas som ett grundläggande behov är aningen absurt.

I dag görs ett ärligt försök att komma till rätta med den problematiken, för i betänkandet föreslås att andning ska räknas som ett grundläggande behov som ger rätt till assistansersättning enligt LSS. Visst är det fantastiskt att stå här 2019 och bestämma eller besluta att andning faktiskt är ett grundläggande behov! För egen del har min andning varit ganska central och grundläggande ända sedan 1971.

Fru talman! Enligt ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen ingår sondmatning i det grundläggande behov som gäller måltider, och därför saknas det enligt regeringen skäl att föra in sondmatning som ett separat grundläggande behov i lagtexten.

Således har vi – och jag har i sak inte haft någonting emot det – haft debatt efter debatt kring någonting som ansågs vara tydligt och klart redan i tidigare lagtext. Sondmatning har tidigare varit ett assistansberättigat hjälpbehov. Men sedan ändrades tillämpningen, och förutsättningarna försvann. Nu står det då klart att lagtexten är tydlig och bra, och sondmatning ska återigen få lov att räknas in.

Fru talman! Det visar hur viktigt det är att vi är tydliga i förarbetena och lagtexten så att ingen ska kunna vantolka eller urholka de ursprungliga intentionerna. Tillämpningen måste gå hand i hand med intentionerna; det är jätte viktigt.

Jag är självklart nöjd med att regeringen nu tar ett steg i rätt riktning. Men tyvärr innebär inte förslaget att samtliga moment räknas in i hjälpbehovet. Här är jag enig med många av de remissinstanser som menar att hela den tid det tar att tillgodose behov av andningshjälp eller sondmatning bör vara assistansgrundande som ett grundläggande behov.

Det blir lite märkligt att få hjälp med sondmatning om ingen finns där som kan göra förberedelserna och allt efterarbete. Det liggande förslaget blir därför ett förslag som ser bra ut på papperet men som inte kommer att fungera fullt ut i verkligheten.

Dagens förslag uppfyller inte heller helt syftet med det tillkännagivande som vi här i riksdagen beslutade om i december 2018. Det innebar

att regeringen skyndsamt skulle återkomma med ett lagförslag som säkerställer att andning och sondmatning ska anses vara grundläggande behov. Därmed skulle det även säkerställas att det var de mest utsatta personerna som också skulle få rätt till assistansersättning. Att samtliga moment inte ska räknas innebär att det inte heller säkerställs att det är just de som har störst behov och som är de mest utsatta som kommer att få den hjälp de behöver.

Jag vet, fru talman, att regeringen nu avser att ändra skrivningen så att alla moment gällande sondmatning och andningshjälp ska räknas in i det grundläggande behovet – alltså bara sondmatning och andning. Än en gång är det en god tanke som tyvärr förefaller slå helt fel, men det är en debatt som vi kan ta när vi har ett konkret förslag på bordet.

Det jag vill säga redan nu är att jag hoppas att regeringen tar sitt förnuft till fanga och lyssnar på den massiva kritik som redan finns och återkommer med ett omarbetat och väl genomtänkt förslag. Att bara bryta ut andning och sondmatning kommer att leda till stora problem för andra grupper. Men jag ska som sagt försöka hålla mig till det förslag vi har på bordet i dag.

I vår följdmotion till dagens förslag skriver vi följande: Det är viktigt att säkerställa att alla moment vid samtliga grundläggande behov också ska ge rätt till personlig assistans. De grundläggande behoven måste med självklarhet anses vara av integritetsnära karaktär; annars frångår man LSS grundläggande intentioner. Det är också ett begrepp som vi vill ta bort eftersom vår uppfattning är att grundläggande behov per definition är av mycket personlig karaktär.

Det är också detta som lagstiftaren hade med i sin ursprungliga avsikt. I förarbetena till LSS står: Assistansen ska vara förbehållen krävande eller i olika avseenden komplicerade situationer, i regel av mycket personlig karaktär. Avgörande bör vara om den enskilda personen behöver personlig hjälp för att klara sin hygien, för att få hjälp med att klä av och på sig, för att inta måltider och för att kunna kommunicera med andra.

I förarbetet skrivs med andra ord att det vi i dag benämner grundläggande behov är att betrakta som begreppet mycket personlig karaktär. Med detta resonemang borde alla moment vid samtliga grundläggande behov också ge rätt till personlig assistans, precis som det från början var tänkt. I och med det menar vi också att begreppet integritetsnära är helt överflödigt och skapar mer problem än vad det skapar tydlighet.

Sammanfattningsvis, fru talman, ställer vi oss bakom regeringens förslag. Det är ett steg i rätt riktning, även om det känns en aning ogenomarbetat.

Jag yrkar också bifall till vår reservation 1, där vi vill att det i kommande lagförslag säkerställs att samtliga moment vid samtliga grundläggande behov ska ge rätt till personlig assistans och att de grundläggande behoven med självklarhet ska anses vara av integritetsnära karaktär. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 2 MAJ KARLSSON (V):

Fru talman! I Sverige har vi en helt fantastisk lagstiftning som garanterar att om olyckan är framme ska vi tillsammans se till att alla ska ha rätten att fortsätta att leva sina liv med självbestämmande och egenmakt oavsett funktionalitet. Det är ett ställningstagande som utgår ifrån den enda

rimliga uppfattningen att alla människor är lika mycket värda och ska ha rätt att leva ett gott liv.

Det var 1994 som Sverige införde den helt revolutionerande frihetsreformen kallad LSS. Det var ett beslut som gjorde att vi gick ifrån att människor levde inlåsta på institutioner, helt fråntagna sina demokratiska rättigheter, till att garantera vårt aktiva medborgarskap.

Men under de senaste tio åren har det skett ett skifte i den svenska moralen. Det är ett skifte till att pengar är viktigare än vår rätt att leva som andra, inte för att vi har någon brist på det förstnämnda utan för att synen på människans rätt och värde måste ha förändrats. Det går inte att tolka det senaste decenniets utveckling med den personliga assistansen på något annat sätt.

Från 2009 har tolkningar av rättspraxis av en rad domar, i kombination med en illasinnad debatt om fusk och kriminalitet från politiken, skapat möjlighet att med sällsam precision slå sönder den personliga assistansen. Det är ett agerande som har gjort att tusentals människor har förlorat sin rätt att leva ett liv som andra på sina egna villkor, allt utan att politiken kraftfullt har agerat.

Konsekvenserna har varit förödande. Det är verkligen brutala vittnesmål från dem som drabbats som har nått oss de senaste åren. Vi har bevittnat hur unga människor inte har fått ägna sitt liv åt allt vad ungdomen ger, utan i stället har fått driva en hård kamp mot myndigheter för att försvara sina rättigheter. Vi har sett hur föräldrar som är helt trasiga har tvingats blotta sina privatliv inför allmänheten för att visa vilket helvete som har drabbat dem. Vi har bevittnat hur människor har blivit satta i husarrest och inte längre kan vare sig jobba eller träffa vänner för att deras behov inte längre har ansetts tillräckliga. En kvinna har till och med hittats död på en toalett, troligen till följd av förlorad assistans. Detta är verkligen en skam för Sverige.

Fru talman! Startskottet till den kris som vi ser i dag är alltså den dom som innebar att endast de integritetsnära delarna ska räknas för att beviljas assistans. Jonas Franksson från STIL uttryckte det så klockrent: I dagsläget är det i praktiken den tid assistentens hand rör din nakna hud eller när din nakna hud exponeras som räknas som ett grundläggande behov.

Därpå har en rad domar ytterligare inskränkt vad som kan ses som grundläggande behov.

Men oavsett hur tydligt funktionshinderrörelsen och vi har visat var grunden till problemet ligger har två regeringar i rad vägrat att justera för just det, ända fram till nu. Vi borde få vara riktigt glada över förslaget om andning och sondmatning. Men tyvärr medför det också kraftig oro.

I förslaget säger samarbetspartierna att andning och sondmatning ska bedömas i sin helhet. Just dessa två behov ska alltså inte bedömas utifrån om de är integritetskänsliga eller inte. Här ska man förtydliga att praxis från 2009 inte ska gälla. Anledningen torde rimligtvis vara att regeringen inser att det är ett måste för att den nya lagstiftningen inte ska bli helt tandlös. Man inser alltså äntligen att det nästan inte går att få assistans om det är bara den tid som hand möter naken hud som räknas.

Döm om min förvåning när man i nästa steg, i det förslag som presenterades i förra veckan, vill skriva in just denna rättstillämpning i lagtext. Det ska alltså uttryckligen stå i lagen att det endast är de integritetsnära

delarna som ska berättiga till assistans, förutom när det kommer till andning och sondmatning som ska bli undantagna. Det blir inte längre praxis; det blir lag.

Fru talman! Konsekvenserna av detta är förödande. Man skapar med dagens lagändring en särreglering mellan de olika grundläggande behoven, vilket är problematiskt i sig. Men framför allt slår man i nästa steg sönder möjligheten att få statlig assistans. Skulle tillämpningen skrivas in i lagtexten skulle det i praktiken innebära en kommunalisering, eftersom inte ens den med störst behov skulle kvala in. I detta läge är inte någon av oss längre garanterad att få leva sitt liv som andra oavsett funktionalitet.

Vad regeringen tillsammans med Centerpartiet och Liberalerna verkar vara beredda att göra är att med det förslag som vi har här i dag rädda ett hundratal personer för att i nästa steg dra undan mattan för tusentals. Det verkar inte riktigt klokt.

Fru talman! Vi vill självklart att såväl andning som sondmatning ska berättiga till assistans, men att det ska ske på rätt sätt. Så även om vi ställer oss bakom lagförslaget som vi behandlar här i dag vill vi att alla grundläggande behov i sin helhet ska räknas. Men för att på riktigt säkra assistansen kräver vi att regeringen tillsätter en ny utredning där lagen ses över utifrån alla domar som fallit sedan 2009 och sedan återställer lagen till dess grundintention. Det är ett krav som vi har drivit i tio år men som nu har blivit mer aktuellt än någonsin.

Fru talman! Det är extremt viktigt att vi alla förstår vad som står på spel när vi inte har en funktionsduglig LSS. Vi alla måste på allvar inse att detta en dag kan beröra var och en av oss och att detta handlar om din och min rätt att kunna leva ett fint liv med jobb, vänner och familj och med makt att göra våra egna val. Vi alla måste inse att det en dag kan vara du eller jag som tvingas utföra de mest privata delarna av våra liv inför en myndighetsperson med ett tidtagarur i sin hand, där hela vår existens ligger i händerna på politikens uppfattning om vad ett liv är värt. Detta är verkligheten för tusentals personer i dag.

Vi i Vänsterpartiet har den insikten fullt ut. Därför kräver vi en lagstiftning som Sverige kan vara stolt över igen.

Vi står bakom alla våra reservationer, men jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 3 PIA STEENSLAND (KD):

Fru talman! Självaste kärnan i vår välfärd är att våra gemensamma skattemedel ska användas för att stödja dem som har störst behov.

Ingen av oss vet om vi i morgon kommer att behöva välfärdens stöd. Vi kan alla få ett barn eller ett barnbarn med en omfattande funktionsnedsättning. Vi kan alla plötsligt drabbas av en svår stroke eller en trafikolycka mitt i livet. Tack vare medicinska framsteg kan vi då i många fall räddas tillbaka till livet. Men samtidigt kan vi bli beroende av hjälp av någon annan för att klara vår vardag.

Det är därför avgörande att värna LSS och den personliga assistansen – denna sociala innovation som Bengt Westerberg, dåvarande folkpartistisk socialminister, tog initiativ till. LSS är en försäkring för oss alla, och lagen fick stöd av en enig riksdag mitt under den djupa ekonomiska krisen på 1990-talet.

Fru talman! Tack vare assistansen kan människor med omfattande funktionsnedsättning vara delaktiga i samhället och leva sina liv fullt ut på sina egna unika villkor.

Tack vare assistansen kan många arbeta och själva bidra till välfärden genom att betala skatt.

Tack vare assistansen kan föräldrar till unga barn och vuxna barn fokusera på att vara just mammor och pappor. De kan känna sig lugna och sova tryggt om natten. De kan arbeta och betala skatt. De kan bygga upp familjens ekonomi och skapa en trygg miljö för hela sin familj.

Tack vare assistansen kan syskon till personer med omfattande funktionsnedsättning få vara syskon på lika villkor i sin familj. De kan få det stöd som de själva behöver av sina föräldrar. De kan få hjälp med läxor, skjuts till träning och en kram när de behöver.

Tack vare assistansen stärks livskvaliteten och den psykiska hälsan hos tiotusentals människor i vårt land.

Men assistansen kostar ju massor med pengar, tänker någon. Ja, så är det. Det är en stor post i statsbudgeten. Det kan ingen förneka.

Nu ska jag vara övertydlig. Personer med omfattande funktionsnedsättning kommer alltid att medföra en kostnad för samhället på ett eller annat sätt. Behovet av stöd i vardagen försvinner inte bara för att deras assistans dras in. Grunden i att rädda assistansen handlar därför om vilket samhälle som vi vill ha.

S-MP-regeringen skrev ett förödande regleringsbrev till Försäkringskassan 2016. Direktivet att bryta utvecklingen av antalet timmar inom assistansen har medfört att det specifika statsanslaget har minskat med flera miljarder. Men till vilket pris har det skett?

Fru talman! Vi kristdemokrater menar att dessa nedskärningar har skett till ett förödande högt pris och ett omänskligt stort lidande. Många personer med omfattande funktionsnedsättning och deras anhöriga lever i dag i en ständig mardröm. De som räddades av omprövningsstoppet lever i en ständig skräck för att stoppet ska hävas. Samtidigt vågar de inte söka om mer stöd, trots att deras behov har ökat, eftersom en ny bedömning utifrån dagens hårdare rättspraxis sannolikt skulle medföra att de förlorar de timmar som de har i dag.

Liv har slagits i spillror för alla de som inte hade turen att räddas av omprövningsstoppet. Människor har fråntagits sin frihet och delaktighet i samhället. De tvingas till social isolering och husarrest. Många personer med psykisk funktionsnedsättning, som är extra känsliga för förändringar, uttrycker att de inte längre vill leva utan sina assistenter.

Efter lång tid av konstant ansvar dygnet runt orkar allt fler föräldrar inte längre. De tvingas mot sin vilja att lämna bort sina älskade barn till barnhem, det som vi tidigare kallade institution.

Det är sedan 2016 i stort sett omöjligt att få assistans beviljad från Försäkringskassan när man söker för första gången. Kanske läste ni precis som jag i Aftonbladet häromdagen om lille Ebbe som är fem år. Ebbe är den enda person i Sverige, och en av endast 50 personer i hela världen, som har en speciell kromosomavvikelse. Ebbe lider av epilepsi, utvecklingsstörning och muskelslapphet. Han kan inte prata, sitta, stå eller göra medvetna rörelser. Föräldrarna måste hjälpa Ebbe med allt. Men Försäkringskassan bedömer inte att han är berättigad till assistans.

Det går inte att fullt ut sätta sig in i den smärta som de drabbade lever med, men vi måste faktiskt försöka. Vi som är förtroendevalda i Sveriges riksdag har ansvar för – och möjlighet – att ändra lagen så att dessa personer får livet tillbaka.

Fru talman! Vi kristdemokrater är tydliga: Det finns inga ekonomiska vinster om en minskning av assistansen leder till ett sämre stöd till och försämrad livskvalitet hos personer med omfattande funktionsnedsättning och deras anhöriga. När kostnaderna dessutom ökar i kommunerna, skatteintäkterna minskar och andra statsanslag skjuter i höjden – exempelvis när anhöriga hamnar i sjukskrivning – är vi på fel väg. Jag är därför tacksam över att vi kristdemokrater är överens med Moderaterna om att kostnaden för assistansen ska ses i det totala samhällsekonomiska perspektivet.

Fru talman! Det känns oerhört märkligt, men i dag diskuterar vi en lagändring som innebär att andning ska utgöra ett grundläggande behov. Så långt från intentionen med LSS har regeringens förödande regleringsbrev förskjutit rättspraxis. Vi är verkligen i ett katastrofläge. Det är självklart välkommet att det nu tas ett litet steg för att rätten till assistans vid behov av hjälp med andning ska räddas. Att så skulle ske beslöt riksdagen när den gav stöd åt KD-M-budgeten i december förra året.

Samtidigt är det djupt beklagligt att S-MP-regeringen och dess stödpartier C och L har låtit detta ta så lång tid. Funktionshindersrörelsen och remissinstanserna har tillsammans med oss kristdemokrater gett skarp kritik under flera steg i processen. Flera gånger har regeringen tvingats backa och göra om, och ännu är inte frågan om sondmatning löst.

Vi kristdemokrater kämpar hårt för att återskapa ett samhälle där du kan lita på att du kommer att få hjälp när du behöver den. Vi måste återupprätta rätten till assistans och få tillbaka människovärdet i bedömningarna. En avgörande del i arbetet framåt är därför att säkerställa att samtliga moment för att tillgodose samtliga grundläggande behov blir assistansgrundande.

Fru talman! Jag yrkar därför bifall till vår reservation nr 2. Jag beklagar av hela mitt hjärta att inte samtliga partier i Sveriges riksdag gör samma prioritering. Vi borde kunna bättre.

Anf. 4 MIKAEL DAHLQVIST (S):

Fru talman! I dag debatterar vi ett förslag till lagändring som innebär att behov av hjälp med andning ska ge rätt till personlig assistans.

Kortfattat innebär ändringen att andning kommer att ingå i de grundläggande behov som ger rätt till personlig assistans enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Skälen till att införa andning som ett grundläggande behov är att det finns många människor, främst barn och ungdomar, som i dag inte får detta naturliga stöd från samhället.

Hjälpinsatserna kan handla om alltifrån respiratorvård till slemsugning i andningsvägar eller övervakning. Lagändringen föreslås gälla redan från den 1 november i år. Nu kommer många av de drabbade att få dessa självklara insatser från samhället. Även familjer och anhöriga kommer att få den avlastning som behövs för att de ska kunna förena arbete med familjeliv. Anhöriga har fått ta ett alltför stort ansvar för att få vardagen att fungera.

För det grundläggande behovet måltider ingår hjälp med sondmatning, enligt ett beslut från Högsta förvaltningsdomstolen. Därför saknas skäl att föra in detta separat i lagtexten. Däremot återkommer den S-ledda regeringen med ett förslag om personlig assistans för samtliga hjälpmoment som avser andning och måltider i form av sondmatning. Lagändringsförslagen är redan utskickade på remiss och föreslås träda i kraft i juli nästa år.

Den S-ledda regeringen har som bekant tecknat en januariöverenskommelse tillsammans med Centerpartiet och Liberalerna. I en av punkterna belyser man LSS särskilt. Den ska präglas av hög kvalitet och rättssäkerhet, och man vill säkerställa lagstiftningen. Man vill säkerställa att alla som har rätt till stöd ska få det. Man vill säkerställa att rätten till assistans för andning, sondmatning och egenvård återställs. Man ska också säkerställa att rätten till assistans med tillsyn stärks. Man vill även se över definitionen av begreppet ”normalt föräldraansvar”, vilket man kommer att föreslå blir smalare.

Fru talman! Detta är tydliga löften som förpliktar. De visar att vi socialdemokrater värnar om den unika rättighetslagen LSS, som är så viktig för den enskildes självbestämmande och inflytande över sin livssituation. Vi vet också att det sedan 2009 har kommit ett antal prejudicerande domar som kraftigt har förändrat rätten till stöd för grundläggande behov. Ärendet vi hanterar i dag är en följd av denna ändring. Även kommande förslag till lagändringar som regeringen kommer att presentera kommer dock att återställa LSS till det som var intentionen med lagen när den skrevs – därav våra tydliga prioriteringar.

Sedan drygt tio år tillbaka har lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade försämrats av juridiska skäl. Med facit i hand skulle flera av oss partier ha agerat snabbare. Samtidigt är detta en väldigt komplex lag som kräver noggrant förarbete så att juridiska prövningar håller framöver. Det viktigaste är ändå att stödet ska finnas för dem som behöver det.

Fru talman! Redan under den förra mandatperioden vidtog den S-ledda regeringen flera åtgärder för att återupprätta LSS utifrån behov. Initialt under den förra mandatperioden startades en stor utredning som resulterade i betänkandet *Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen*. Jag beklagar att detta ännu inte har remitterats. Oavsett vad vi tycker om förslagen är det viktigt att ha översynen som en grund för att snabbt komma igång med förslag som säkrar LSS framöver.

En annan viktig rapport som regeringen tog initiativ till var en översyn av vilka konsekvenser den ändrade rättspraxis har haft. Riksdagen antog också en ny lag som innebar att tvåårsprövningar frystes och att det säkrades att personlig assistans ska kunna beviljas mellan insatser.

Fru talman! I den kommande departementspromemorian gör vi det vi har lovat: Hela andningen och sondmatningen ska räknas framöver. Dessutom tar vi bort föräldraansvaret från de här behoven, för att säkerställa att barn med de här behoven ska få rätt till assistans. Att återställa rätten till assistans för personer med behov av hjälp med andning och sondmatning är ett viktigt steg för att skapa en tryggare assistanslagstiftning.

För att få snabbare beslut om nödvändiga lagändringar gällande stöd för andning som grundläggande behov går dock regeringen fram med detta förslag snabbt. Det är nämligen många människor där ute som har det tufft

Prot. 2019/20:19
15 oktober

*Personlig assistans för
hjälp med andning*

i dag. De kommande lagändringsförslagen kommer att komplettera dagens ärende.

Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet och avslag på motionsyrkandena.
(Applåder)

Anf. 5 PIA STEENSLAND (KD) replik:

Fru talman! Mikael Dahlqvist och jag har ju under det gångna året mötts i en del debatter utanför riksdagen i just denna fråga om assistansen. Jag vet att ledamoten delar den grundinställning som vi kristdemokrater har – att mycket behöver göras i den här frågan och att det är en svår situation. Mikael Dahlqvist har också uttryckt att intentionen måste säkerställas för att vi ska komma vidare och få ett bra stöd.

Ledamoten berättade i sitt anförande lite grann om den kommande promemorian, som ju bygger på lagförslaget om andning och sondmatning. Det ska säkerställas att de ska ses i sin helhet.

Det har sedan detta förslag kom under veckan väckts en otroligt stor oro inom funktionshindersrörelsen. Oron gäller risken att det skulle medföra att det skulle cementeras rättspraxis för övriga grundläggande behov och för att det bara är dessa delar som skulle vara assistansgrundande om man skriver in dessa delar i § 9 a om sådant som är integritetskänsligt och av privat karaktär.

Jag upplever att ledamoten har följt den debatten. Min fråga är: Delar ledamoten denna oro?

Anf. 6 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Fru talman! Tack, Pia Steensland, för frågan!

Vi håller i stort med om Pia Steenslands beskrivning av hur LSS ska se ut och utvecklas. Detta håller vi också med om som parti.

Sedan vet Pia Steensland, precis som jag, att skälen till att vi har fått den situation vi har i dag är av juridisk karaktär. Det finns ingen justering av lagen från riksdagen förutom den ändring vi gjorde i slutet av den förra mandatperioden som säkerställde en del funktioner.

Detta är en rättighetslagstiftning, vilket innebär att det egentligen inte finns någon budget utan att det är utifrån behov av insatser som man gör en prognos. Vi har inte gjort några nedskärningar; det vill jag vara tydlig med.

Nu tar vi steg för steg för att tillsammans med våra samarbetspartier säkra att LSS fungerar som vi har tänkt. Det första steget, som vi diskuterar i dag, är andning.

Pia Steensland frågade mig om den kommande promemorian och om hur den kan påverka de övriga grundläggande behoven. Mitt enkla svar är: Vet ej. Jag har tyvärr inte den juridiska kompetensen att bedöma det i dagsläget. Mitt ärliga svar är att vi naturligtvis får kolla upp detta och se om det finns någon fara med det som påstås.

Anf. 7 PIA STEENSLAND (KD) replik:

Fru talman! Jag tackar Mikael Dahlqvist för hans ärliga svar. Jag uppfattar det som att han, precis som vi kristdemokrater och ett flertal repre-

sentanter för funktionshindersrörelsen, känner en viss oro inför det lagförslag som nu ligger framme. Det finns en risk att regeringen återigen behöver backa i denna fråga och göra det bättre.

Jag vill också vara tydlig med att det visserligen inte har skett någon förändring här i riksdagen som har påverkat nedskärningarna, men däremot skrev ju Mikael Dahlqvists parti Socialdemokraterna år 2016 ett regleringsbrev som gav direktiv till myndigheten Försäkringskassan att bromsa utvecklingen av antalet timmar. Detta regleringsbrev har i praktiken gjort att Försäkringskassan började tolka domar, bland annat från 2009, mycket mer restriktivt än tidigare.

Det har ju blivit så att regleringsbrevet indirekt har påverkat. Detta är ju en del av Socialdemokraternas politik – det är svårt att komma ifrån.

Hur kommer ledamoten i det kommande arbetet att försäkra sig om att detta lagförslag faktiskt inte kommer att göra att fler personer förlorar sin rätt till assistans? Hur ska ledamoten verka för att rådande rättspraxis inte skrivs in i lag?

Anf. 8 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Pia Steensland för hennes frågor.

Pia och jag har uppenbarligen olika syn på vilken dignitet ett regleringsbrev har. Jag konstaterar, som jag har gjort många gånger från denna talarstol, att Högsta förvaltningsdomstolen redan 2009 började att ändra i lagstiftningen gällande grundläggande behov. Vi såg även ett vikande antal beviljade tillstånd redan 2008, 2009 och 2010, så detta är en process som har pågått. Det har visserligen accelererat de senaste åren – där delar jag din uppfattning.

Jag hävdar dock fortfarande att regeringen har precis samma ambition som Kristdemokraterna i denna fråga. Detta är en unik rättighetslagstiftning, och vi ska värna dess intentioner. Sedan har vi olika uppfattning om hur detta ska göras och om vilket förarbete som krävs.

I min roll som ledamot kommer jag naturligtvis att följa frågan och försäkra mig om att det beslut vi tar leder framåt. Detta är ju hela vårt syfte; vi vill ju inte försämra lagstiftningen ytterligare.

Anf. 9 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill bara berätta för ledamöterna att jag numera inte harklar mig, eftersom detta stör andra som lyssnar på debatten. Däremot vill jag påminna ledamöterna om att tala till talmannen och inte till den som står i den andra talarstolen. Det är till talmannen man vänder sig.

Anf. 10 MAJ KARLSSON (V) replik:

Fru talman! Mikael Dahlqvist sa i sitt anförande, vilket jag blev väldigt glad att höra, att ambitionen är att återställa lagstiftningen till det som är grundintentionen.

Precis som Pia Steensland var inne på ser vi att det i den promemoria som lades fram förra veckan finns en väldigt oroväckande skrivning som skulle befästa den rättspraxis som råder sedan 2009. Jag är ganska säker på att du och jag är överens, Mikael Dahlqvist. Du nämnde även i ditt inlägg att det var just domen från 2009 som var startskottet för det fruktansvärda haveri vi har sett.

Min fråga till dig är: Vad vill ni konkret göra för att återställa lagstiftningen till dess grundintention?

Anf. 11 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Fru talman! Vår ambition tillsammans med våra samarbetspartier är ju tydlig om man tittar på den överenskommelse som har träffats: Vi ska säkerställa rätten till personlig assistans och ha en lagstiftning som fungerar.

Exakt vad detta innebär i detalj får vi återkomma till. Det är ju så, fru talman, att man måste utreda denna fråga ordentligt – det visar framför allt historien på. Vi ser att tolkningsutrymmet i nuvarande lagstiftning är stort. Därför är det en grannliga uppgift att komma fram med en korrekt beskrivning av vad politiken avser med lagstiftningen.

Mitt svar till ledamoten, fru talman, blir att vi nu kommer att ta steg för steg med beaktande av att vi får fram syftet att man ska få hjälp om man har behov. Det är inget snack om den saken. Hur detta sedan utformas får vi återkomma till – vi har väl en hel juridisk enhet som får titta på det. Men ambitionen är hög, vill jag påstå.

Anf. 12 MAJ KARLSSON (V) replik:

Fru talman! Jag tror inte att man så tydligt kan utläsa av överenskommelsen vad det innebär att säkerställa assistansen.

Mikael Dahlqvist har vid flera tillfällen återkommit till att det inte är regeringen som har gjort någonting, utan det är rättspraxis som har urholkat lagstiftningen. I min värld tänker jag att vi som är en lagstiftande församling har makten att se till att justera lagen efter de domar som har fallit sedan 2009 och fram till i dag. Detta har varit vårt huvudkrav i tio år.

Vad jag saknar – som jag verkligen önskar att ni kunde vara tydliga med – är just ett ställningstagande om huruvida ni kommer att justera lagen från den dom som kom 2009 och fram till i dag. Vi vet ju båda två att detta är grunden till den situation vi har nu.

Min fråga är: Har ni något tydligt ställningstagande just när det gäller den dom som föll 2009?

Anf. 13 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Fru talman! Maj Karlsson frågar mig vad vi avser att göra för att garantera att vi inte hamnar i den situation som är i dag.

Jag delar din uppfattning, Maj Karlsson, att överenskommelsen är vitt skriven, och det blir ju så när man förhandlar. Det som pågår nu är samtal mellan partierna om hur vi når fram till den ståndpunkt vi skrivit under på vad gäller vad vi vill göra. Det vore fel av mig att föregå den demokratiska processen mellan partierna. Därför vill jag återkomma i frågan.

Anf. 14 LARS-ARNE STAXÄNG (M):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget till beslut i betänkandet.

Assistansreformen har inneburit att personer med omfattande funktionshinder getts goda möjligheter till självbestämmande och inflytande över sin egen livssituation. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, nu förkortad till LSS, trädde i kraft den 1 januari 1994. Men vi kan konstatera att praxisutvecklingen dock inneburit att vissa behov som

tidigare har ansetts ge rätt till stöd för insatsen personlig assistans inte längre gör det.

Den 20 december 2018 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande med innebörden att regeringen skyndsamt bör återkomma med lagförslag som säkerställer att andning och sondmatning ska anses vara grundläggande behov som kan ge rätt till personlig assistans enligt lagen om stöd och service till funktionshindrade – detta eftersom budgetförslaget från Moderaterna och Kristdemokraterna fick majoritet i riksdagen. Med anledning av riksdagens tillkännagivande har promemorian *Behov av hjälp med andning och sondmatning* utarbetats av en arbetsgrupp vid Socialdepartementet. I promemorian föreslås att hjälp med andning och sondmatning ska utgöra grundläggande behov som kan ge rätt till personlig assistans.

Den bärande tanken med assistansreformen är rätten att själv få möjlighet att forma sitt eget liv och att personer som behöver omfattande hjälp av mycket privat karaktär ska ges ett avgörande inflytande på vem som ska ge hjälpen. Stödet ska därför vara personligt utformat och ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med grundläggande behov. Med grundläggande behov avses i det här fallet hjälp med personlig hygien, måltider, att klä på sig eller att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den som har en funktionsnedsättning. Den som har rätt till personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till personlig assistans för andra personliga behov, om dessa inte tillgodoses på annat sätt.

När dessa vackra ord är sagda kommer alla tolkningar och gränsdragningar som många gånger gör det svårt att förstå varför en brukare kan få LSS-stöd medan en annan med likartade handikapp blir utan. Ett av de vanligaste missförstånden handlar just om sjukvården. Personlig assistans eller statlig assistansersättning kan i dag inte beviljas för sjukvårdande insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen.

En sjukvårdande insats som utförs som egenvård sker däremot inte enligt HSL. Med egenvård avses en hälso- och sjukvårdsåtgärd som legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal utför. Det går inte att generellt säga vilka åtgärder som utgör egenvård, utan det måste bedömas i varje enskilt fall. Egenvårdsinsatser kan vara alltifrån enklare åtgärder, exempelvis sår-omläggning och påtagning av stödstrumpor, till mer avancerade åtgärder som hemdialys och till och med respiratorvård.

Högsta förvaltningsdomstolen, HFD, har de senaste tio åren, som redan sagts här i talarstolen, kommit med ett antal domar som har gjort att bedömningen har blivit mer restriktiv. Det har ju alla vittnat om hittills.

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterar att utgångspunkten är att personlig assistans inte ska ersätta den omvårdnad som sjukvårdshuvudmännen är skyldiga att ge. Sjukvårdsåtgärder inom ramen för HSL kan således inte ge rätt till personlig assistans. Följaktligen kan inte heller assistansersättning lämnas, vilket också anges i socialförsäkringsbalken.

Egenvård utförs emellertid inte enligt HSL. Det finns därför enligt Högsta förvaltningsdomstolen inte något principiellt hinder mot att beakta egenvård vid bedömningen av om det föreligger rätt till personlig assistans eller assistansersättning. Just när den ena juridiska spetsfundigheten går emot den andra blir det väldigt svårt att tolka detta.

Prot. 2019/20:19

15 oktober

*Personlig assistans för
hjälp med andning*

Enligt Högsta förvaltningsdomstolen bör det vara avgörande att kroppen tillförs näring, till exempel vid sondmatning eller annan matning. På vilket sätt näringen intas bör inte vara utslagsgivande. Sondmatning är därför, enligt Högsta förvaltningsdomstolen, redan godkänd för assistansersättning, och det är viktigt.

Fru talman! Regeringen har i denna proposition gett följande förslag och tolkning efter riksdagens hemställan i fjol: Hjälp med andning ska utgöra ett sådant grundläggande behov som kan ge rätt till personlig assistans enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade. Regeringens bedömning i övrigt är att hjälp med sondmatning, enligt ett avgörande från Högsta förvaltningsdomstolen, ingår i det grundläggande behovet måltider.

Sedan kan man fråga sig om detta håller i verkligheten. Just diskussionen om de olika rättsfallen kring andning och sondmatning visar just på svårigheten att få fram raka riktlinjer som alla kan förstå och ta till sig. Lagrådet säger ju bland annat så här om detta:

I december 2018 beslutade riksdagen om ett tillkännagivande med innebörden att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som säkerställer att bland annat andning ska anses vara ett grundläggande behov som kan ge rätt till personlig assistans enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

Grundläggande behov har således en snäv och avgränsad innebörd i LSS och avser inte sådana i mer allmän mening grundläggande behov, vilket gör att det blir väldigt svårbegripligt. Förklaringen till detta är att LSS inte syftade till att åtgärda dessa behov utan till att främja delaktighet i samhället och stärka den enskildes möjlighet att leva ett självständigt och oberoende liv.

Förslaget gör det möjligt för personer som enligt lagen om LSS tillhör personkretsen som behöver hjälp med andning att få sådan hjälp genom personlig assistans, så det blir en förbättring. Förslaget bedöms även gynna familjer och anhöriga som kan få den avlastning som behövs för att kunna förena arbete med familjeliv. I Socialstyrelsens dialogmöten med brukarorganisationer framgår att anhöriga ofta får ta ett helhetsansvar för att tillgodose de behov som inte täcks av alternativa insatser från personlig assistans.

Fru talman! Moderaternas ståndpunkt i den här frågan är just att man borde ha kunnat komma fram snabbare med dessa angelägna lagförslag. Människor har kommit i kläm när de fyrkantiga tolkningarna har visat sig, och vår partiledare har flera gånger tagit upp detta och velat ha en tydligare tolkning för att hjälpa dessa utsatta människor. Det visade sig också när vår budget tillsammans med Kristdemokraterna vann bifall i riksdagen i december 2018. Men det är ändå skönt att vi får till denna ändring i lagstiftningen den 1 november och att man efter detta – det kanske är det viktigaste – fortsätter med utvärderingar som så småningom leder fram till nya förslag. Detta är viktigt för att i framtiden kunna återställa LSS så som den var tänkt från början.

Anf. 15 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Fru talman! Lars-Arne Staxängs anförande gläder mig. Jag delar helt och hållet hans berättelse om den juridiska cirkus som har pågått och att

det är den som är skälet till försämringarna i lagstiftningen. Därför vill jag framföra ett tack.

Lars-Arne Staxäng får rätta mig om jag har fel, men under de utgiftsposter i Moderaternas skuggbudget som berör detta område nämns ingenting. Det enda jag kan tolka in är att det finns ett förslag på en halvering för kompensation för löne- och prisstegring, vilket till exempel kan innebära att schablonbeloppet halveras. Schablonbeloppet är det belopp man får för varje beviljad insatstimme.

Min fråga till Lars-Arne Staxäng är därför: Hur har ni tänkt att finansiera era ambitioner gällande kommande lagstiftning?

Anf. 16 LARS-ARNE STAXÄNG (M) replik:

Fru talman! Jag tackar Mikael Dahlqvist för frågan, och mitt svar blir ganska kort. Detta är politik, och då slänger man argument fram och tillbaka.

Vad gäller vår budget har vi många schablonbelopp och talar inte om i detalj att si och så mycket ska gå till LSS eller att si och så mycket ska dras in eller läggas på. Totalt sett har vi inom de flesta sociala områden lagt på mer pengar än regeringen.

Det är dock helt riktigt att just detta inte står med. Men vår ambition, som jag lyfte fram i talarstolen, är att detta ska återställas i LSS, precis som flera andra talare har sagt. Vi måste få en tydlig juridisk tolkning av detta så att inte den ene får nej och den andre ja vid likartade handikapp, för så kan vi inte ha det. Vi är med på att lagstiftningen måste utvärderas så att man får fram en lagstiftning som människor kan förstå fullt ut.

Budgetdebatten kan vi ta om en månad eller två och då slå siffror i huvudet på varandra. Men blanda inte in det i den här LSS-debatten, tack.

Anf. 17 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik:

Fru talman! Jag tackar Lars-Arne Staxäng för svaret.

Vi är överens om bakgrundsbeskrivningen och att vi måste försöka få ordning på det tolkningsutrymme som finns i nuvarande lagstiftning. Vi får säkert anledning att återkomma till detta i talarstolen.

Fru talman! Ledamoten säger att Moderaterna satsar mer på detta område än vad exempelvis Socialdemokraterna gör. För mig är budgeten en helhet, och försämrar man då genom generella skattesänkningar minskar statens intäkter. Gör man stora förändringar i exempelvis sjukförsäkrings-systemet med en ny stupstock innebär det i slutänden att kommunerna får högre kostnader, ofta via försörjningsstöd. Det är alltså viktigt att helheten hänger ihop, Lars-Arne Staxäng.

Anf. 18 LARS-ARNE STAXÄNG (M) replik:

Fru talman! Jag ska inte förlänga denna budgetdebatt, för den kan vi som sagt ta lite senare. Låt mig bara konstatera att vårt budgetförslag går jämnt ut eller till och med har större överskott totalt sett, även om vi har skattesänkningar. Kom ihåg en viktig sak: Skattesänkningar ger inte alltid håll i budgeten utan kan ge ökade inkomster också.

Så tillbaka till LSS-frågan. Det är jätteviktigt att hjälpa den grupp som har fallit mellan stolarna. Det är det jag är inne på, och det är därför jag tar upp exempel på när juridiska spetsfundigheter har gjort att enskilda människor har kommit i kläm.

Prot. 2019/20:19

15 oktober

*Personlig assistans för
hjälp med andning*

Vårt parti är med på att vi ska försöka få bort dessa så att det blir tydligt i lagstiftningen vem som har rätt till detta och vem som får söka hjälp på annat håll. Det ligger i allas intresse, inte minst för de människor som har kommit i kläm, att de får veta att de har rätt till detta och till att vara delaktiga i det svenska samhället.

Just därför är vi för att lagstiftningen utvärderas för att se vad det kan göras för lagändringar så att det blir tydligt.

Anf. 19 SOFIA NILSSON (C):

Fru talman! De nedskärningar inom assistansen som pågick under förra mandatperioden har fått enorma konsekvenser för många med assistans. Speciellt allvarlig blev situationen för barn med behov av assistans vid andning och sondmatning – en utveckling som jag och Centerpartiet har reagerat starkt på.

Fru talman! Under 2016 miste många barn och familjer möjligheten till assistans när Försäkringskassan började tolka domstolsutslag som att andningshjälp inte var ett behov som skulle ge rätt till assistans och statlig assistansersättning. Det gick även så långt att personer som behövde hjälp med att få i sig näring via sondmatning inte heller fick assistans.

Myndighetsrapporter visar att personer med omfattande funktionsnedsättning inte får det stöd de behöver för att klara sin vardag.

Fru talman! Jag anser att detta är inget annat än ovärdigt ett välfärdsland som Sverige.

Ända sedan dess, och faktiskt längre än så, har debatten om assistans pågått. Med all rätt har brukarorganisationerna riktat stark kritik mot regeringen och Försäkringskassan. Vid regeringsbildningen och i förhandlingen av januariavtalet var det därför en självklarhet att Centerpartiet tog strid för frågorna om LSS för att kunna arbeta med att säkerställa rätten till assistans.

Speciellt akut är just den lagändring vi nu debatterar. Jag är därför glad att vi äntligen kan ta ett första steg mot att åter göra andning och sondmatning assistansgrundande. Denna lagändring är ett viktigt och nödvändigt första steg för att återupprätta intentionerna med LSS, lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade.

Förslaget om att andning och sondmatning ska vara ett grundläggande behov i LSS kommer från ett tillkännagivande till regeringen som riksdagen beslutade om i december 2018. Att vi har en bred överenskommelse i denna fråga är viktigt för framför allt de barn som tidigare har mist sin assistans men även för långsiktigheten i hela assistansfrågan. Men märk väl: Det är som sagt ett första steg sett till alla de åtgärder som måste vidtas framöver.

Precis som många andra hade jag gärna sett att förslaget till lagändring hade kommit tidigare och att hela processen hade gått fortare. Men när det första förslaget till lagändring kom fick delen om sondmatning stark kritik från remissinstanserna. Att lyssna till kritiken och ta den till sig för att få till en så bra lag som möjligt och för att få till ändringar som innebär verklig förändring för dem som berörs är otroligt viktigt.

Men i och med att det har dragit ut på tiden är det nu av yttersta vikt att vi får igenom denna lagändring så fort som möjligt. Varje dag utan en lagändring är en förlorad dag.

Fru talman! Centerpartiet har i förhandlingen med regeringen om andning och sondmatning haft fem punkter som ingång:

1. Rätten till assistans för dem som behöver egenvård såsom andning och sondmatning ska återställas.
2. Hela hjälpmomentet till sondmatning ska ingå. Såväl förberedelser som efterarbete är nödvändigt och ska inkluderas.
3. Föräldraansvaret ska utmanövreras i bedömningen av rätt till stöd för andning och sondmatning för barn.
4. Lagstiftningen måste ha en tydlighet för att täta eventuella kryphål.
5. Alla som har rätt till assistans ska garanteras detta.

Just detta om samtliga moment har varit en mycket viktig del att få med och diskutera vad gäller både andning och sondmatning. Att sondmata innebär inte att bara trycka på en knapp, vänta en stund och sedan är det klart. Det krävs mer än så. Det krävs både förberedelse och efterarbete. Det handlar om att blanda till vällingen, koppla samman alla slangarna, dra upp vällingen i sprutan, koppla ur slangen, skölja och diska sprutan och däremellan se till att måltiden blir en bra stund för den som ska inta den. Alla dessa moment som måste utföras för att över huvud taget kunna ge en person mat via en sond måste vara assistansgrundande, allt annat är orimligt.

Förslaget innebar även att hjälpåtgärder som ryms inom det normala föräldraansvaret ska kunna ge rätt till assistansersättning och personlig assistans när det gäller hjälp med andning och måltider i form av sondmatning. Vi har även utmanövrerat tolkningen av privat och integritetsnära, allt för att täta eventuella kryphål. Denna lagändring är, som jag sa tidigare, första steget av de förändringar som vi måste göra för att säkerställa att den personliga assistansen och assistansersättningen präglas av hög kvalitet och rättssäkerhet.

Nu kommer samtliga hjälpmoment när det gäller andning och sondmatning att vara assistansgrundande. De barn och föräldrar som har mist sin assistans ska få den tillbaka. Med detta vill jag yrka bifall till propositionen, fru talman.

Anf. 20 BENGT ELIASSON (L):

Fru talman! Inledningsvis vill jag yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet.

Äntligen! I dag debatterar vi och i morgon ska kammaren besluta om personlig assistans för hjälp med andning. Det har varit en något krokig resa, men nu är vi här. I propositionen föreslås att andning ska utgöra ett sådant grundläggande behov som ger rätt till personlig assistans enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

I paritet med detta är budgetförslaget från regeringen, som vi liberaler har varit med och förhandlat. Det innehåller också full kostnadstäckning för de utlovade förändringarna som gäller just rätten till assistans för andning och sondmatning.

Fru talman! Detta är ett litet men ack så viktigt första steg mot att återupprätta LSS. Dessutom är det ett viktigt vallöfte som nu infrias. Detta är

bra och viktigt. Det är en start, men det är långt ifrån allt. Vi har lång väg att gå för en långsiktigt hållbar och stark LSS-lagstiftning som gäller fler.

Fru talman! Så här i inledningen kan jag sammanfattningsvis säga följande: Ja, vi gör det vi kan i snabbspår. Ja, vi infriar det som vi lovade i valet och är förpliktade till. Ja, vi kommer att driva på allt vi kan för en stor och stark LSS-lagstiftning som vi tillsammans kan vara stolta över.

Fru talman! Jag har samtidigt full förståelse och respekt för den besvikelse och den kritik som finns och som jag märker så väl och känner av varje dag. Läget är så pressat för så många människor att längtan efter och behovet av en snabb förändring och förbättring kokar över. Jag förstår det. Jag vet att det finns en stor misstro mot regering och myndigheter, och det är på förekommen anledning.

Skillnaden i dagsläget är att Liberalerna nu följer och påverkar processen från insidan. Jag kan garantera att intentionerna med både andningsdelen, som vi debatterar just nu, och sondmatningsdelen, där förslaget är ute på remiss, är väldigt uppriktiga. De ska vara assistansgrundande utan att försvåra för någon annan. Något annat är helt uteslutet. Då skulle vi aldrig vara med på tåget.

Ett bevis för det är att vi nu enbart debatterar lagändringen angående andningshjälp och inte sondmatningen. Lagförslaget som förelåg före sommaren, som innehöll båda delarna, höll inte måttet. Det skulle inte ha lett till önskad effekt, att fler skulle få assistans. Därför kommer sondmatningsdelen senare. Den är ute på remiss nu, och förslaget ska behandlas efter jul här i kammaren.

Med tydligare och mer konkreta remissvar kan vi få en bättre slutprodukt. Det är viktigt. Remisstiden är inte något transportkompani som bara ska gås igenom. Vi behöver synpunkter och förslag från olika håll och kanter så att det blir en bra slutprodukt. Det är verkligen inte avsikten att göra det svårare att få assistans, tvärtom. Det som är i dag ska bli mycket bättre. Syftet med förslagen är att förbättra möjligheterna för alla som är i behov av hjälp med andning, sondmatning eller har andra behov av assistans. Det handlar inte om att försämra för någon annan. Det är något som många nu kritiserar förslaget för att leda till. Men det är uteslutet att vi ska gå den vägen.

Fru talman! Domen från 2009, som många talat om, var prejudice- rande. Det är problemet. Den gäller redan som lag. Om man nu ska skriva in undantag i en lag, som just är fallet med förslaget om sondmatning som är ute på remiss, behöver det som man gör undantag från stå i lag. Det är därför som praxis behöver kodifieras. För att kunna räkna hela momentet sondmatning behövs ett undantag från domen om det integritetsnära. För att göra undantag måste det in i lag. Det innebär inte någon skärpning i sak. Det står också i propositionen. Det är därför vi i processen varit noga med att säga att vi tycker att det är bra att remittera promemoriorna. Vi avser att väldigt tydligt lyssna på remissvaren. De är viktiga för att vi sedan ska kunna gå vidare.

Många remissinstanser påpekade inför den proposition som vi behandlar i dag, som bara kom att handla om andning, att det inte skulle innebära någon skillnad för dem som framför allt behöver hjälp med sondmatning, eftersom det bara är integritetsnära moment som räknas. Vi delar den uppfattningen. Det förslag som nu ligger på bordet syftar till att lösa just det. Det ska bli ett undantag som gäller det integritetsnära för andning och så

småningom för sondmatning. Men för att göra ett undantag behöver huvudregeln finnas i lag och inte bara i praxis.

Fru talman! Nu är inte praxis så bara, vilket alla som värnar om assistans och är i behov av assistans tyvärr vet alltför väl. Domen från 2009 gäller lika tungt som lag redan i dag. Ska man öppna en ventil där måste det finnas något i lagen att fästa ventilen i. Därav förslaget att nu ta med det i lagen.

Det finns kanske andra lagtekniska lösningar eller bättre förtydliganden. Vi i Liberalerna lyssnar mer än gärna på det. Det är precis det remissrundorna är till för. Fler än en handfull tjänstemän på Regeringskansliet och departement ska hjälpas åt att ta fram ett hållbart förslag. Vi ska tillsammans lösa det vi är satta att lösa utan att ställa till det för någon annan.

Fru talman! Avslutningsvis: Var det bra eller dåligt med ett snabbspår för andning och sondmatning? På den punkten kan man ändra sig många gånger när man läser olika inlägg i debatten. Vi gjorde bedömningen att det är bättre att gå fram fortare med det som var politiskt och tekniskt lättare. Det är precis som denna kammare själv har beslutat och som flera av föregående talare varit med om att föreslå. Men det är sannerligen inte enkelt för att, åtminstone för några, förbättra någorlunda snabbt.

Ett bredare grepp, som vi också driver på för att vi ska ta, tar minst ett par år från utredning till lag. Vi gör givetvis det också. Jag kan garantera att vi liberaler inte kommer att ge oss. LSS ska återupprättas.

Anf. 21 PIA STEENSLAND (KD) replik:

Fru talman! Jag vet att Liberalerna, precis som jag och Kristdemokraterna, brinner för att rädda assistansen och LSS. Detta är jag genuint övertygad om. Samtidigt oroar det mig att Liberalerna efter samarbetet med S-MP-regeringen har presenterat lagförslag som hade allvarliga brister när de presenterades. Regeringen har tvingats backa flera gånger, och lagändringar som är livsnödvändiga har försenats.

I ledamotens anförande upplevde jag det som positivt att ledamoten beskrev den problematik som har framställts och den kritik och oro som har kommit från funktionshindersrörelsen för att det ska bli svårare för andra personer än dem som har behov av andning och sondmatning och, för den delen, att rådande rättspraxis ska permanentas. Jag uppskattar ledamotens förklaring av hur man tänker.

Samtidigt undrar jag om ledamoten kan beskriva lite tydligare hur man har tänkt i övervägandena. Gjordes det andra överväganden i processen för att hitta andra tekniska möjligheter i lagen än att skriva in det hela i just 9 a, som är den portalparagraf som beskriver vilka som har rätt till assistans, för att på så sätt hitta en väg som inte är så oroväckande för funktionshindersrörelsen?

Anf. 22 BENGT ELIASSON (L) replik:

Fru talman! Tack för frågorna, Pia Steensland!

En sak när det gäller arbetet med det betänkande som ligger på bordet i dag och den promemoria som är ute på remiss har varit hastigheten. Det har att göra med det tillkännagivande som denna kammare har fattat beslut om och där Pia Steensland och Kristdemokraterna varit pådrivande.

Att bryta ut delar och inte kunna arbeta med helheten på en gång gör att man måste kodifiera den praxis som man vill göra undantag ifrån. I det

arbetet är det möjligt att det finns saker som behöver bli ännu tydligare. Det är möjligt att det inte är ett fulländat förslag till lagtext som finns för handen just nu, och det är därför vi har en remissrunda där vi kommer att lyssna mycket noggrant.

Vi behöver verkligen göra om och göra rätt på riktigt. Detta ska vara hållbart för framtiden, och det ska också vara robust för andra förändringar som kan komma att inträffa.

Med detta sagt är det viktigt att säga att detta är en första del, ett första steg, på vägen mot att göra mer runt begreppet integritetsnära, som är själva kärnan i problematiken. Domen från 2009 men också en del andra domar efter det – 2012, 2014 och så vidare – har fyllt på problematiken och har lett till det moras som vi har i dag, där åtta till nio av tio personer vid nyansökningar får avslag på sin första ansökan.

Detta är en utveckling som varken Kristdemokraterna eller vi står bakom, så det är klart att här behövs förändring.

Anf. 23 PIA STEENSLAND (KD) replik:

Fru talman! Tack för beskrivningen, ledamoten! Jag uppskattar verkligen ert starka engagemang i frågan och att ni är lite av väktare i frågan.

Precis som ledamoten säger är det otroligt viktigt att intentionen återupprättas. I den delen måste vi se till helheten för samtliga grundläggande behov så att alla delar blir assistansgrundande. Behöver man gå på toaletten ska hela tiden man är där räknas, inte bara tiden när man torkar sig i rumpan. Dessvärre är det så det ser ut i dag. I januariöverenskommelsen mellan Liberalerna, Centerpartiet och regeringspartierna finns det, enligt min mening, inte tydligt uttryckt att grundintentionen ska återupprättas. Man adresserar inte tydligt samtliga grundläggande behov och vikten av att säkerställa dessa.

Fru talman! Min fråga till ledamoten blir därför om han upplever att januariöverenskommelsen är lite hämmande i arbetet framåt.

Anf. 24 BENGT ELIASSON (L) replik:

Fru talman! Arbetet med januariöverenskommelsen är inte hämmande på det sättet utan snarare en hävstång för att kunna diskutera vidare och fler saker. Jag hade en debatt i denna kammare i fredags, och vad jag minns var Pia Steensland på plats och lyssnade. Då utfäste ministern en önskan om att prata och att förhandla om fler saker än det som ursprungligen står i själva överenskommelsen.

Januariavtalet är viktigt på den punkten att den innehåller mycket och bra liberal politik att genomföra, och det arbetar vi med. Men det är också viktigt att vi kan gå längre, inte minst i punkt 64 som handlar om LSS, och diskutera bland annat helheten, som Pia Steensland och andra här i kammaren har efterlyst en adressering av. Och det gör vi, tro mig! I vilket tempo och hur detta kommer att ske får vi återkomma till, för det är alltid ett samtal och diskussioner och flera parter som ska vara med. Det finns dock en öppning för att diskutera vidare än det som till punkt och pricka står i januariavtalet. På vilket sätt vet jag inte ännu, för dessa diskussioner har precis påbörjats.

När det gäller vägen tillbaka är det trots allt mellan 2 000 och 3 000 personer, möjligtvis, som från 2014 och framåt har förlorat sin statliga personliga assistans. Det är dessa personer som ska få den tillbaka, och då

behöver vi diskutera huvudmannaskap och helheten med de integritetsnära behoven. Vi behöver också diskutera och verkligen få till stånd en helhet och en ny, modern LSS-lagstiftning som står pall för den verklighet som finns i dag, inte den som fanns 1993.

Prot. 2019/20:19
15 oktober

*Personlig assistans för
hjälp med andning*

Anf. 25 MAJ KARLSSON (V) replik:

Fru talman! Jag blir inte riktigt klok på detta, måste jag säga. Du och jag har ju varit med i en uppsjö av debatter, Bengt Eliasson, och jag vet att vi delar grundsynen på betydelsen av domen från 2009. Som jag ser det spelar det ingen roll vilken orsaken är till att man väljer att skriva in den i lagtexten. Problemet är det står i förslaget att man vill skriva in den i lagtexten.

Min fråga till Bengt Eliasson blir då: Är ni från Liberalerna beredda att ta denna risk? Det som detta skulle innebära, om det nu formuleras på det sätt som kan utläsas i promemorian, är att i princip ingen skulle kunna få statlig assistans, utan det skulle bli en kommunalisering. Det är ett förslag som jag vet att våra partier också är överens om.

Jag hör vad du säger, att detta krävs för att kunna göra de undantag som behövs just därför att problemet är att personer inte kommer att beviljas assistans för andning och sondmatning om man inte gör detta undantag, det vill säga för alla grundläggande behov.

Min fråga är: Vågar ni göra denna förändring och befästa praxis i lag?

Anf. 26 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill än en gång påminna om att hela debatten alltid går via talmannen, inte direkt mellan ledamöter.

Anf. 27 BENGT ELIASSON (L) replik:

Fru talman! Jag lovar att göra mitt bästa.

Tack, Maj Karlsson, för frågorna, eller farhågorna! Det var detta som jag försökte få hela mitt huvudanförande att genomsyras av – det är viktigt att det här blir rätt. Intentionerna och syftet med att vi över huvud taget sitter i förhandlingar med regeringen över detta, med den promemoria som är ute och med det betänkande som vi nu debatterar är just att dessa grundläggande behov, som vi debatterade så ofta i valrörelsen, ska berättiga till personlig assistans från Försäkringskassan.

För att de ska göra det måste man göra undantag, eftersom vi nu behandlar bara dem. Jag skulle hemskt gärna vilja diskutera helheten. Det försöker jag också göra, jämt och ständigt, när jag kommer åt. För att göra det krävs det kanske två års utredningstid och något eller ett par år till innan det blir lagstiftning. Detta behöver göras mycket fortare än så. Det är också någonting som vi ofta har lovat. Då behöver vi, fru talman, verkligen få till en lagstiftning som är tydlig på den här punkten.

För att få det krävs också att remissinstanserna nu är tydliga och konkreta i sin kritik med var problemet ligger och hur vi enligt dem ska göra i stället så att vi kan få till detta, fru talman, på det absolut bästa sätt som är möjligt för de grupper som berörs.

Ja, jag är beredd att lyssna och också, om det behövs, att ta vissa risker.

Anf. 28 MAJ KARLSSON (V) replik:

Fru talman! Jag tycker att det finns en otroligt viktig poäng här, och det är att ingen får missa vad som står i promemorian just nu. Vi får inte missa ett textförfarande eller någonting som man måste göra för att kunna godkänna ett undantag från det som vi egentligen tycker är grundproblemet.

Jag håller med om att det är oerhört viktigt att vi verkligen förstår vad en sådan här förändring skulle kunna innebära så att detta inte bara liksom rasslar förbi.

Jag är inte bara oroad utifrån funktionshindersrörelsens oro; jag är verkligen oroad för lagstiftningens skull. Vi vet att detta är ett av grundproblemen bakom den situation vi har i dag.

Jag har egentligen inte så mycket mer att säga. Jag tycker att Bengt har svarat tydligt, fru talman. Fortfarande är jag dock väldigt bekymrad över att det är detta som blir ingången, när det från början är det som har varit grundproblemet.

Anf. 29 BENGT ELIASSON (L) replik:

Fru talman! Maj Karlsson och jag är eniga i väldigt mycket när det gäller de här frågorna. Historien har också visat att det faktiskt är vi som har stått axel vid axel vid många tillfällen, i många debatter och i många samtal.

Fru talman! Jag ska drista mig att upprepa ett kort stycke här i min slutreplik:

Jag vet att det finns en stor misstro mot regering och myndigheter. Den känns varje dag, och det är på förekommen anledning. Skillnaden är att vi liberaler nu påverkar från insidan. Jag kan från min sida garantera att intentionerna med detta är uppriktiga, att andning och sondmatning ska bli assistansgrundande utan att försvåra för någon annan. Finns den risken är jag beredd att dra i handbromsen – självklart. Något annat är helt uteslutet.

Anf. 30 ANNIKA HIRVONEN FALK (MP):

Fru talman! Om du har barn minns du säkert den där första tiden, den gränslösa kärleken till ett hjälplöst liv som du har fått ansvaret för – men också vaknätterna, att vakna varannan eller var tredje timme för matning och den där paniken man kan vakna upp till, rädslan för plötslig spädbarnsdöd, innan du känner andetaget mot din hand.

För vissa familjer går den här tiden inte över. Rädslan för att barnet ska sluta andas om hon inte får hjälp är ingen mardröm utan en ständigt närvarande verklighet. Fem timmar av sammanhängande sömn är kanske bara en fantasi. Man kanske får nöja sig med två, ibland på en hel natt.

Vissa saker i livet väljer vi. En hel del kan vi förtjäna. Men det finns sådant som bara händer oss, utmaningar och orättvisor som bara vissa människor måste bära. Att födas med en svår funktionsnedsättning eller att få ett barn som inte kan andas själv är en sådan.

Jag är stolt över att vara medborgare i ett land där vi bär varandra när livet är som svagast, där vi skramlar ihop till skattefinansierad vård i världsklass, där varje barn får leka och lära i förskolan och där vi får omsorg när åldern tar ut sin rätt.

Därför, fru talman, skaver det rejält när lagstiftningens tillämpning lämnat några av de mest utsatta i sticket – att andning inte ansetts vara ett grundläggande behov enligt den lag som ger rätt till personlig assistans.

Vi kan bättre. Som samhälle, tillsammans, kan vi mobilisera våra resurser och avlasta de familjer som har det tuffast, byta av några av de där vaknätterna och se till att också storasyster och lillebror får den där tiden att visa sina teckningar för mamma och pappa och vara barn med samma rätt som alla andra barn, de som inte har ett syskon som kräver ständig tillsyn. Tillsammans kan vi se till, med det här beslutet, att ge alla hjälp att andas.

(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 16 oktober.)

Prot. 2019/20:19

15 oktober

*Personlig assistans för
hjälp med andning*

§ 7 Bordläggning

Följande dokument anmäldes och bordlades:

Proposition

2019/20:26 Ändringar i lagstiftningen om sociala trygghetsförmåner efter det att Förenade kungariket har lämnat Europeiska unionen

§ 8 Anmälan om interpellationer

Följande interpellationer hade framställts:

den 11 oktober

2019/20:37 Folkomröstning om invandringpolitiken

av *Richard Jomshof* (SD)

till kultur- och demokratiminister *Amanda Lind* (MP)

2019/20:38 Unga på bostadsmarknaden

av *David Josefsson* (M)

till statsrådet *Per Bolund* (MP)

2019/20:39 Arbetslöshetsmålet

av *Edward Riedl* (M)

till arbetsmarknadsminister *Eva Nordmark* (S)

den 12 oktober

2019/20:40 Gifttunnor i Bottenhavet

av *Jörgen Berglund* (M)

till miljö- och klimatminister *Isabella Lövin* (MP)

2019/20:41 Barns idrottande och bullernivåer

av *Maria Stockhaus* (M)

till statsrådet *Per Bolund* (MP)

2019/20:42 Det offentliga åtagandet inom geodata

av *Larry Söder* (KD)

till statsrådet Per Bolund (MP)

2019/20:43 Kreditrestriktionerna

av *Larry Söder* (KD)

till statsrådet Per Bolund (MP)

2019/20:44 Rätten till personlig assistans

av *Pia Steensland* (KD)

till socialminister Lena Hallengren (S)

2019/20:45 Striktare EU-direktiv för körkort för tunga fordon

av *Alexandra Anstrell* (M)

till infrastrukturminister Tomas Eneroth (S)

2019/20:46 Utvecklingstid

av *Lars Beckman* (M)

till arbetsmarknadsminister Eva Nordmark (S)

§ 9 Anmälan om frågor för skriftliga svar

Följande frågor för skriftliga svar hade framställts:

den 11 oktober

2019/20:149 FN:s budget

av *Hans Wallmark* (M)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2019/20:150 Hot mot den svenska mötes- och yttrandefriheten

av *Hans Wallmark* (M)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2019/20:151 Innovationsrådet i Peking

av *Hans Wallmark* (M)

till näringsminister Ibrahim Baylan (S)

2019/20:152 Sveriges strategi för den arktiska regionen

av *Cassandra Sundin* (SD)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2019/20:153 Åtgärder för att stärka attraktiviteten i polisyrket

av *Magdalena Schröder* (M)

till statsrådet Mikael Damberg (S)

2019/20:154 Friskvård för företagare som bedriver näringsverksamhet

av *Lars Beckman* (M)

till finansminister Magdalena Andersson (S)

2019/20:155 Otryggheten bland kvinnor

av *Ebba Hermansson* (SD)

till statsrådet Åsa Lindhagen (MP)

2019/20:156 Jämställd migration

av *Ebba Hermansson* (SD)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2019/20:157 Ridsportens förutsättningar

av *Ebba Hermansson* (SD)

till kultur- och demokratiminister Amanda Lind (MP)

2019/20:158 Tillämpning av regler för sand i liggbåsar för kor
av *Staffan Eklöf* (SD)
till statsrådet Jennie Nilsson (S)

Prot. 2019/20:19
15 oktober

2019/20:159 Kostnader för bortforsling av skrotbilar
av *Lars Mejern Larsson* (S)
till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

den 12 oktober

2019/20:160 Dansk gränskontroll mot Sverige
av *Hans Wallmark* (M)

till statsrådet Mikael Damberg (S)

2019/20:161 Sanktioner mot Turkiet

av *Edward Riedl* (M)

till utrikesminister Ann Linde (S)

2019/20:162 Utredning av medicinska åldersbedömningar

av *Christina Høj Larsen* (V)

till justitie- och migrationsminister Morgan Johansson (S)

2019/20:163 Modellen för avräkningar från biståndet

av *Yasmine Posio* (V)

till statsrådet Peter Eriksson (MP)

2019/20:164 Barncancervården

av *Camilla Waltersson Grönvall* (M)

till socialminister Lena Hallengren (S)

2019/20:165 Studentbostäder

av *Fredrik Christensson* (C)

till statsrådet Matilda Ernkrans (S)

2019/20:166 Dataintrång på Naturvårdsverket

av *Kristina Yngwe* (C)

till miljö- och klimatminister Isabella Lövin (MP)

2019/20:167 Jägarnas trygghet

av *Helena Lindahl* (C)

till statsrådet Jennie Nilsson (S)

2019/20:168 Stamnätet i södra Sverige

av *Lars Hjalmered* (M)

till statsrådet Anders Ygeman (S)

2019/20:169 Omläggning till klimateffektiva drivmedel

av *Lars Beckman* (M)

till miljö- och klimatminister Isabella Lövin (MP)

2019/20:170 Stöd till anhöriga till våldsdödade

av *Lars Beckman* (M)

till statsrådet Mikael Damberg (S)

2019/20:171 Högskoleplatser i Gävleborg

av *Lars Beckman* (M)

till statsrådet Matilda Ernkrans (S)

2019/20:172 Vindkraften och populationsperspektivet kring örnstam-
men

av *Lars Thomsson* (C)

till miljö- och klimatminister Isabella Lövin (MP)

den 14 oktober

2019/20:173 Nordiskt samarbete

av *Per-Arne Håkansson* (S)
till statsrådet *Anna Hallberg* (S)

2019/20:174 Finansiell infrastruktur i hela landet

av *Lars Mejern Larsson* (S)
till statsrådet *Per Bolund* (MP)

2019/20:175 Häktesplatser i Västerås

av *Mikael Damsgaard* (M)
till justitie- och migrationsminister *Morgan Johansson* (S)

2019/20:176 Regeringens stöd till Syriens nationella armé

av *Markus Wiechel* (SD)
till utrikesminister *Ann Linde* (S)

2019/20:177 Granskning av Sveriges Syrienbistånd

av *Markus Wiechel* (SD)
till statsrådet *Peter Eriksson* (MP)

2019/20:178 Problemen på Arbetsmiljöverket och Myndigheten för arbetsmiljökunskap

av *Magnus Persson* (SD)
till arbetsmarknadsminister *Eva Nordmark* (S)

§ 10 Anmälan om skriftliga svar på frågor

Skriftliga svar på följande frågor hade kommit in:

den 11 oktober

2019/20:79 Övergrepp i Bangladesh

av *Anders Österberg* (S)
till statsrådet *Peter Eriksson* (MP)

2019/20:98 Lagföring av återvändande IS-terrorister

av *Henrik Vinge* (SD)
till justitie- och migrationsminister *Morgan Johansson* (S)

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 14.28.

Sammanträdet leddes av tredje vice talmannen.

Vid protokollet

ANNA ASPEGREN

/Olof Pilo

§ 1 Justering av protokoll.....	1
§ 2 Anmälan om kompletteringsval.....	1
§ 3 Meddelande om frågestund.....	1
§ 4 Meddelande om aktuell debatt	1
§ 5 Ärenden för bordläggning.....	2
§ 6 Personlig assistans för hjälp med andning	3
Socialutskottets betänkande 2019/20:SoU3	3
Anf. 1 CARINA STÅHL HERRSTEDT (SD)	3
Anf. 2 MAJ KARLSSON (V)	4
Anf. 3 PIA STEENSLAND (KD)	6
Anf. 4 MIKAEL DAHLQVIST (S).....	8
Anf. 5 PIA STEENSLAND (KD) replik	10
Anf. 6 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik	10
Anf. 7 PIA STEENSLAND (KD) replik	10
Anf. 8 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik	11
Anf. 9 TREDJE VICE TALMANNEN	11
Anf. 10 MAJ KARLSSON (V) replik	11
Anf. 11 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik	12
Anf. 12 MAJ KARLSSON (V) replik	12
Anf. 13 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik	12
Anf. 14 LARS-ARNE STAXÄNG (M)	12
Anf. 15 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik	14
Anf. 16 LARS-ARNE STAXÄNG (M) replik	15
Anf. 17 MIKAEL DAHLQVIST (S) replik	15
Anf. 18 LARS-ARNE STAXÄNG (M) replik	15
Anf. 19 SOFIA NILSSON (C)	16
Anf. 20 BENGT ELIASSON (L)	17
Anf. 21 PIA STEENSLAND (KD) replik	19
Anf. 22 BENGT ELIASSON (L) replik	19
Anf. 23 PIA STEENSLAND (KD) replik	20
Anf. 24 BENGT ELIASSON (L) replik	20
Anf. 25 MAJ KARLSSON (V) replik	21
Anf. 26 TREDJE VICE TALMANNEN	21
Anf. 27 BENGT ELIASSON (L) replik	21
Anf. 28 MAJ KARLSSON (V) replik	22
Anf. 29 BENGT ELIASSON (L) replik	22
Anf. 30 ANNIKA HIRVONEN FALK (MP).....	22
(Beslut skulle fattas den 16 oktober.)	23
§ 7 Bordläggning.....	23
§ 8 Anmälan om interpellationer.....	23
§ 9 Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	24
§ 10 Anmälan om skriftliga svar på frågor.....	26
§ 11 Kammaren åtskildes kl. 14.28.....	26